

נציבות תלונות הציבור על שופטים

לשכת הנציב אורי שהם
שופט בית המשפט העליון (בדימוס)

ז' חשון, תשפ"א
25 אוקטובר, 2020
מספרנו: 445/20/רבני

תמצית החלטה

על אמירות חוזרות ונשנות של דיין, שהוא גם רב ראשי, בעניינים השנויים במחלוקת ציבורית ונגד פסיקות בג"ץ

תקציר: בעקבות בירור תלונה על אמירותיו של דיין, שהוא גם רב ראשי, נקבע כי גם רב אשר חובש שני כובעים, כובע הרבנות וכובע הדיינות, חלים עליו כל הסייגים הנוגעים לשופט ודיין, ואין הוא יכול 'להסתתר', תחת האצטלה של כהונתו גם בתפקיד רבני.

בהחלטתו בתלונה הדגיש הנציב, כי גם כאשר דיין נושא בתפקיד נוסף, אין הדבר פוטר אותו מהחובות החלות על כל דיין ושופט בישראל, וגם בפעילותו הנוספת עליו להקפיד על התנהלות ראויה ומתאימה לבעל כהונה שיפוטית, שכן ספק אם ציבור השומעים, ידע לאבחן ולדעת האם הדיין מדבר תחת כובעו כרב עיר או תחת כובעו כדיין בבית הדין.

הנציב הוסיף, כי למרות כל האזהרות החוזרות ונשנות שניתנו לדיין, נראה כי הוא ממאן לקבל על עצמו את כללי האתיקה לדיינים במלואם, וממשיך להתבטא בפומבי באופן שאינו ראוי ואינו הולם את תפקידו כדיין, תוך שהוא מעלה שוב ושוב את הטענה לכפילות תפקידיו כרב וכדיין, למרות שטענתו זו לא התקבלה ונדרחה בהחלטות שיפוטיות, שוב ושוב, והכול תוך ערעור עקרונות הציות לבית המשפט העליון, ושימוש בלשון בוטה ומשתלחת כלפי ציבורים שונים בישראל.

הנציב ציין כי מדובר בדיין, אשר למרות כל הקביעות, הן של בית המשפט העליון, והן של נציבי תלונות הציבור על שופטים, אינו מפנים את אשר הוחלט בעניינו, ופעם אחר פעם הוא הולך ומחריף את התבטאויותיו, ומוסיף להצהיר, כי החלטות וקביעות של בית המשפט העליון, לא יכובדו על ידו. על כן, קבע הנציב, כי לא ניתן להסתפק בקביעה כי מדובר בתלונה מוצדקת, ובחר לעשות שימוש בהוראות סעיף 22 (ה) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002 (להלן: החוק), הקובע, כי: "הנציב רשאי, אם מצא לנכון לעשות כן בעקבות ממצאיו, להמליץ לוועדה לבחירת שופטים לסיים את כהונתו של שופט על פי סמכותה".

הנציב מצא את התלונה מוצדקת והמליץ כי הוועדה לבחירת דיינים תתכנס בהקדם, ותחליט האם הדיין ראוי להמשיך בתפקידו.

תמצית התלונה

1. במסגרת דרשה שנשא דיין, שהוא גם רב ראשי, בפני קהל מאמיניו, נאמרו על ידו, בין היתר, הדברים הבאים: "אתם יודעים שהבג"ץ כל דבר הוא מרגיש את עצמו מעל כולם, כל דבר הוא מתערב... אני שבוע שעבר שלחתי הודעה אחרי שמנדלבלית כתב לי חוות דעת שאני חייב לשמוע לבית המשפט ואם לא, יאשימו אותי אחר כך בביזיון בית המשפט... אז שלחתי הודעה למנדלבלית: אני לא אעשה בשום פנים ואופן מבחן לנשים, אני לא אעשה מבחן לנשים רבניות כמו הרפורמים... ואם יכריחו אותי אני אשבית בכלל את כל מערכת המבחנים, לא יעשה בכלל מבחנים...". במהלך נאומו, תקף הדיין את התנועה הרפורמית במילים קשות ביותר, זאת למרות העובדה שאך ביום 5.3.20, ניתנה החלטתי בתלונה שהוגשה על הדיין, בעקבות התבטאויותיו

כחלק מהשירות שניתן לך במשרד המשפטים אנו מזמינים אותך להיכנס לאתר כל זכות בכתובת: kolzchut.org.il/justice
כי יש לך את הזכות לדעת מהן הזכויות שלך!

ירושלים: נחום חפצדי 5, בית עופר, גבעת שאול 9548401 טל' 073-3927425 פקס' 073-6467973

דואר אלקטרוני: Shoftim@justice.gov.il

אינטרנט: <http://Shoftim.justice.gov.il>

כלפי ציבור העולים ממדינות חבר העמים, אותם כינה הדיין, בין היתר, "קומוניסטים, עוינים את הדת, שונאי דת". במסגרת מסקנות ההחלטה דאז, אשר מצאה את התלונה כמוצדקת, ולאור התבטאויות חוזרות ונשנות של הדיין, ניתנה המלצה לשר לענייני דתות דאז, מר יצחק וקנין, להעמיד את הדיין לדין משמעתי בגין התבטאויותיו. אולם בפועל הדיין לא הועמד לדין משמעתי.

2. בתלונה בתיק שבכותרת נטען, כי דבריו של הדיין, כלפי בית המשפט העליון, נאמרו "באופן מבזה ביותר", תוך שהוא משתלח ציבור המאמינים הרפורמיים. עוד נטען, כי אמירותיו של הדיין מנוגדות לחובות המוטלות עליו, מתוקף תפקידו, ומהוות הפרה של כללי האתיקה לדיינים, התשס"ח-2008 (להלן: כללי האתיקה), ובעיקר של סעיף 18 לכללי האתיקה, הקובע כי: "דיין ימנע מהביע בפומבי דעה בעניין שאינו משפטי בעיקרו והשנוי המחלוקת ציבורית".

3. המתלונן הוסיף וטען, כי דבריו של הדיין, לפיהם: "הבג"ץ כל דבר הוא מרגיש את עצמו מעל כולם, כל דבר הוא מתערב" וכן הבהרתו כי פסיקת בג"ץ אינה נחשבת וכי אין בכוונתו לנהוג על פיה, מעידים על זלזול משווע ומופגן בשלטון החוק. זאת ועוד, באמירותיו של הדיין ביחס לנשים ולציבור הרפורמי, יש כדי לבזות, להשפיל, ולפגוע פגיעה חמורה במשתייכים למגזרים אלו, ועל כן יש לדרוש, כי בשל העובדה שמדובר בהתבטאויות חוזרות ונשנות מצדו של הדיין, ולאור העובדה שלא נעשה מאום באשר למסקנות התלונה הקודמת נגדו, יינקטו באופן מידי צעדים משמעתיים נגד הדיין.

תגובת הדיין

4. תגובת הדיין לתלונה נמסרה על ידי ראש לשכתו, אשר מסר, כי האמירות שמיוחסות לדיין נאמרו במסגרת דרשה שנשא לקהל שומעי לקחו, ובה התייחס לשאלה האם יש לאפשר לנשים להיבחן ברבנות. לדבריו, הדיין ביקש להביע את דעתו, כי מתן אפשרות כזו לנשים כמוה כהליכה בדרכי הרפורמה, וכן הוא ביקש להבהיר את עמדתו כלפי הרפורמים, כראות עיניו, וציין כי הדיין "עומד אחרי הדברים באופן מלא, וכל המצוטט הם אכן דברים שנאמרו על ידו, זו דעתו ההלכתית והוא עודנו מחזיק בה", וציין כי הדברים נאמרו במסגרת תפקידו של הדיין כרב ראשי ובנושא המצוי תחת סמכות הרבנות הראשית.

5. עוד נמסר בשמו של הדיין, כי המרכיב השיפוטי-דיוני אינו דומיננטי במשרתו של הדיין, ואילו בתפקידו כרב הראשי הוא משמש "כמגדלור רוחני, כמתווה דרך ומורה נבוכים לרבים". הילכך, נמסר, כי "לא יעלה על הדעת להגבילו במתן עמדתו ההלכתית בכל נושא וקל וחומר בנושאים אלה שהם ליבה של פעילות הרבנות הראשית", שהרי מחובתו של הרב הראשי

לישראל להתבטא בנושאים הכרוכים בעיסוקיה של הרבנות הראשית, ולשכנע בתפיסתה של היהדות האורתודוקסית, על אחת כמה וכמה בעניינים השנויים במחלוקת ציבורית.

6. עוד נמסר בשם הדיין, כי: "במענה לדברים נבקש לציין, כי אין שום חובה בחוק המחייבת את הרבנות הראשית לקיים בחינות לרבנות, הראשון לציון הודיע בדבריו כי אם בית המשפט יחייב את הרבנות הראשית להסמיך נשים לרבנות, הרבנות הראשית תשבית כליל את מערך הבחינות, דהיינו לא תבחן איש, לא גברים ולא נשים, החלטה שכזו איננה מפרה את הוראת בית המשפט ככל שתתקבל, שהרי בית המשפט אילו יחייב את הרבנות לבחון נשים הרי שזו תהיה החלטה רק מטעמי שוויון שמשמעותה היא שככל שנבחנים גברים הרי שהרבנות תחויב לבחון גם נשים". אמר ולא יסף.

7. בהתייחס לטענה, כי הדיין הפר את סעיף 18 לכללי האתיקה, נמסר, כי יש לאבחן בין מאפייני כהונתו של דיין מן המניין, אשר זהו תפקידו הדומיננטי והעיקרי, לבין מאפייני כהונתו של דיין בבית הדין הרבני הגדול שהוא גם הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל. לשיטת הדיין, לדעתו, אבחנה זו מעוגנת בסעיף 9(ד) לכללי האתיקה, לפיו: "איסורים שעל פי כללים אלו לא יחולו על פעילות או מעשים של דיין שהוא רב ראשי לישראל או רב עיר, הנובעים מכהונתו כרב ראשי או רב עיר".

מסקנות והחלטה

8. אך לפני מספר חודשים, ניתנה החלטה בתלונה שהוגשה בעקבות התבטאויות שנויות במחלוקת של הדיין, והנה אנו מתכנסים, שוב, לדון במוצא פיו, כאשר הפעם הגדיל לעשות ותקף את בית המשפט העליון בישראל. הנציב ציין, כי אף שמסקנותיו מהתלונה הקודמת מתאימות אף לתלונה זו, ראוי בכל זאת להקדיש כמה מילים לטענתו החדשה של הדיין, כי בהתאם לסעיף 9(ד) לכללי האתיקה: "איסורים שעל פי כללים אלו לא יחולו על פעילות או מעשים של דיין שהוא רב ראשי לישראל או רב עיר, הנובעים מכהונתו כרב ראשי או רב עיר".

9. הנציב תהה, האם סבור הדיין, כי כללי האתיקה של דיינים לא יחולו על דיין המשמש גם כ"רב ראשי או רב עיר". האם מאמין הדיין, כי דיין אשר משמש גם כ"רב ראשי או רב עיר", יוכל להשתלח בדבריו ככל העולה על רוחו, להצהיר בריש גלי, כי יתעלם מהוראות בית המשפט העליון, ולשאת דברי נאצה כלפי ציבורים גדולים בחברה הישראלית. האם ציבור השומעים, ידע לאבחן ולדעת האם הדיין מדבר תחת כובעו כרב עיר או תחת כובעו כדיין בבית הדין. טענה זו, נבחנה ונדחתה מכל וכל, הן על ידי הנציבות והן על ידי בית המשפט.

10. הנציב הדגיש, בלשון ברורה וחד משמעית, כי גם כאשר דיין נושא בתפקיד נוסף, אין הדבר פוטר אותו מהחובות החלות על כל דיין ושופט בישראל, וגם בפעילותו הנוספת עליו להקפיד על התנהלות ראויה ומתאימה לבעל כהונה שיפוטית, ובפרט כאשר מדובר בדיין בבית הדין הרבני הגדול, אשר משמש גם כרב ראשי, ואשר אנשים רבים נושאים פניהם לדבריו.

11. כאמור, רק לאחרונה, ניתנה החלטת הנציב בתלונה שהוגשה על הדיין, בעקבות התבטאויותיו כלפי ציבור העולים ממדינות חבר העמים, ובה ציין בפירוש כך: "הן בשנת 2015, (בהחלטת כב' השופט סלים ג'ובראן), והן בשנת 2017 (בהחלטת הנציב דאז) נקבע כי גם רב אשר חובש שני כובעים, כובע הרבנות וכובע הדיינות, חלים עליו כל הסייגים הנוגעים לשופט ודיין, ואין הוא יכול 'להסתתר', תחת האצטלה של כהונתו גם בתפקיד רבני".

12. כפי שהטעים כב' הנשיא אהרן ברק בבג"ץ 732/84 ח"כ יאיר צבן נגד השר לענייני דתות, פ"ד מ (4), 141, בעמ' 153, (1986) (להלן: עניין צבן), כי:

"הצורך להבטיח את אמון הציבור ברשות השופטת הוא צורך נמשך ... צורך זה אינו מתמקד אך בפעולתו של השופט על כס המשפט. הוא משתרע על מכלול התנהגותו של השופט, בבית המשפט ומחוצה לו ... התנהגות, המותרת לכל אזרח, עשוי שתהא אסורה על השופט, שכן יש בה כדי לפגום באמון הציבור במערכת השיפוט ... אמון הציבור, מטבע מהותו, אינו נבחן על פי תחושתו הסובייקטיבית של השופט, כי הוא פועל בהגינות. אמון הציבור נבחן על ידי השופט על פי אמות מידה אובייקטיביות. אין זה מספיק, שהשופט עצמו סבור ומשוכנע כי פעל באופן עצמאי וללא נטייה. עליו להיות משוכנע, כי אותן עצמאות, הגינות וחוסר נטייה הן מראית פני הדברים. הגינות צריכה לא רק להיעשות אלא גם להיראות.

... עקרונות היסוד החלים לעניין שופטים הם החלים גם לעניין דיינים. אכן הדיין כמו השופט הוא חלק מהרשות השיפוטית. ... אכן, תנאי מוקדם להיות אדם דיין שיהיה רב, אך מכאן לא נובע, כי כל פעילות המותרת לרב מותרת גם לדיין. משנתמנה אדם להיות דיין, עליו לקבל על עצמו את המגבלות שהדיינות מטילה עליו. עליו להימנע מכל אותן פעולות שהדיינות אוסרת עליו, גם אם הרבנות מתירה זאת". (ההדגשות אינן במקור-א.ש.).

ועוד ראוי להביא מדברי הנציב לשעבר, כב' השופט (בדימוס) אליעזר גולדברג, כי:

"משנתמנה רב בישראל לדיין על-פי חוק הדיינים, התשט"ו-1955, הריהו נושא שני כתרים: כתר הרבנות וכתר הדיינות. מורה הוראה בענייני דת ורועה רוחני - בכתרו האחד, בחינת 'והודעתי את חוקי האלהים ואת תורתיו' (שמות, יח, טז), ופוסק 'בין איש ובין רעהו' (שם) - בכתרו האחר. ולא על הגדרת התפקידים באתי לעמוד אלא על הבחנה שבמהות. שעיקר כוחה של הרבנות בסמכותה המוסרית ועל מי שבא 'לדרוש אלוהים', ואילו סמכותם של הדיינים ביושבם על מדין לא ברצונם של המתדיינים היא תלויה, אלא נכפית היא

במסגרת המערכת השיפוטית שקבע לה המחוקק. בתחום זה ממלאים הדיינים את התפקיד של 'ושפטו את העם' על שלל דעותיו והשקפותיו. הבחנה זו בין שני התפקידים היא שמציבה סייג למעורבות הפוליטית של הדיין. דיין (כמוהו שופט), המערב עצמו בחיים הפוליטיים, לא רק שהוא פוגע בדימוי של מערכת השיפוט בעיני הציבור כמערכת בלתי תלויה, אלא שהוא גם פוגע בעקרון היסוד של הפרדת הרשויות בין הרשות השופטת ליתר רשויות המדינה".

והוא הדין בכל פעילות שניחוח פוליטי או מפלגתי נכרך בה ואשר מצויה במחלוקת ציבורית.

13. הנציב שב והזכיר, כי אין זו הפעם הראשונה בה מתבטא הדיין באופן שאינו ראוי לדיין בכלל ולדיין בבית הדין הרבני הגדול בפרט, שכן כבר בשנת 2017, בחנו תלונה לפיה הדיין, התבטא באופן שאינו ראוי ובעל גוון פוליטי, תוך שהתערב במהלך בחירות לרב עיר. גם בתגובתו לתלונה ההיא ניסה הדיין לטעון, כי התערבותו למען בחירת רב העיר, נעשתה בתוקף תפקידו כרב ראשי, וכי הדבר מצוי בגדרי סמכותו הטבעה. בהחלטת הנציב מיום 7.8.17, נדחה מכל וכל הסברו זה של הדיין, ונקבע, בין היתר, כי "מדובר בהתערבות גלויה בהליך בחירה, בפעולות שתדלנות ובפעילות אקטיבית פסולה למען בחירתו של מועמד לכהונת רב עיר. פעילות זו חרגה מן המקובל גם בהתחשב ב'כובעו הכפול' של הדיין.

14. לא זו בלבד, אלא כבר בשנת 2015 הגישה התנועה למען איכות השלטון בישראל עתירה נגד הדיין, לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-20. לאחר שכב' השופט סלים ג'ובראן, בכהנו כיושב ראש ועדת הבחירות המרכזית, בחן את טענת "שני הכובעים" של הדיין, הוא קבע בהחלטתו, כי "חזקה על המשיב 1 [הדיין - א.ש.] כי עתה – כאשר הדין ברור – יימנע מלשאת דברי תעמולה", וכן "חזקה על המשיב 1 כי במהלך ביקורו בעיר, לא יישא דברי תעמולה, שעתה אין עוד עוררין כי הם אסורים עליו לפי חוק". עוד הוסיף כב' השופט, כי "מפאת כבודו של המשיב 1, והשפעתו הרבה שאינה מוטלת בספק על ציבור זה, שומה עליו שלא לקיים תעמולת בחירות. וכך לשמר ולחזק את אמונו של ציבור זה, והציבור בכללותו, בנייטראליות ובהעדר מעורבות פוליטית של בכירים כדוגמתו". כב' השופט ג'ובראן הדגיש, כי: "לעניין התבטאויותיו של המשיב 1, סבורני – עם כל הכבוד – כי הן בגדר תעמולת בחירות על פי מבחן הדומיננטיות... הרכיב הדומיננטי של התבטאות זו היא השפעה על הבוחרים שלא להצביע לרשימתו של האחרון [מפלגת 'יחד' בראשות אלי ישי - א.ש.]". וכפי שקבע כב' השופט ברק בעניין צבן, כי: "כשם ששופט אסור בפעילות פוליטית בכלל ומתן עצות פוליטיות לגופים פוליטיים בפרט, כך גם הדיין

אסור בכך. פעילות פוליטית של דיין פוגעת באמון הציבור בדיינות, אך לא רק בה, היא פוגעת באמון הציבור ברשות השופטת כולה, שהדיינות היא חלק ממנה.”

15. על קביעות אלו הוסיף הנציב, בהחלטתו האחרונה בעניין הדיין, בה הובהר לו, “ברחל בתך הקטנה”, כי גם דיין אשר חובש שני כובעים, כובע הרבנות וכובע הדיינות, חלים עליו כל הסייגים הנוגעים לכל מי שנושא בכהונה שיפוטית ואין הוא יכול “להסתתר”, תחת האצטלה של כהונתו גם בתפקיד רבני. ולמרבה הצער, למרות כל האזהרות החוזרות ונשנות שניתנו לדיין, כמפורט לעיל, נראה כי הוא ממאן לקבל על עצמו את כללי האתיקה לדיינים במלואם, וממשיך להתבטא בפומבי באופן שאינו ראוי ואינו הולם את תפקידו כדיין, תוך שהוא מעלה שוב ושוב את הטענה לכפילות תפקידיו כרב וכדיין, למרות שטענתו זו לא התקבלה ונדחתה בהחלטות שיפוטיות, שוב ושוב.

16. הנציב סייג והבהיר, כי אף אם נקבל את עמדת הדיין, בנוגע לזכותו להתבטא כלפי ציבור הרפורמים וכלפי נשים, אשר מעוניינות להיבחן בבחינות ההסמכה לרבנות – והדגיש כי דעתנו אינה כזאת – בוודאי שלא כך הם פני הדברים באשר לאמירותיו של הדיין כי לא יציית לפסיקת הבג”ץ, שכן אין חולק כי בינן לבין תפקידו כרב ראשי אין דבר וחצי דבר.

17. הנציב שב והזכיר, כי מדובר בדיין, אשר למרות כל הקביעות, הן של בית המשפט העליון, והן של נציבי תלונות הציבור על שופטים, אינו מפנים את אשר הוחלט בעניינו, ופעם אחר פעם הוא הולך ומחריף את התבטאויותיו, ומוסיף להצהיר, כי החלטות וקביעות של בית המשפט העליון, לא יכובדו על ידו. לאור מצב דברים שכזה, הבהיר הנציב, כי לא ניתן להסתפק, לטעמו, בקביעה כי מדובר בתלונה מוצדקת, ולכן לא נשאר לו אלא לעשות שימוש בהוראות סעיף 22 (ה) לחוק נציבי תלונות הציבור על שופטים, התשס”ב-2002 (להלן: החוק), הקובע, כי: “הנציב רשאי, אם מצא לנכון לעשות כן בעקבות ממצאיו, להמליץ לוועדה לבחירת שופטים לסיים את כהונתו של שופט על פי סמכותה”.

18. סוף דבר, התלונה נמצאה מוצדקת, בכל הנוגע להתבטאויותיו של הדיין, כמפורט לעיל, בדגש על דבריו כלפי בית המשפט העליון.

19. בהתאם לאמור לעיל, הנציב המליץ כי הוועדה לבחירת דיינים תתכנס בהקדם, ותחליט האם הדיין ראוי להמשיך בתפקידו כדיין בבית הדין הרבני הגדול.

אורי שהם

נציב תלונות הציבור על שופטים